

הספרים שנתנו בסיני

האם קדמו ספרים למתן תורה?

1. שמות רבה (שנאן) פרשה ה' ד"ה ה, יח תכבד

תכבד העבדה על האנשים ויעשו [בה ואל ישעו בדברי שקר] (שמות/ה'). והיו בידם מגילות שהיו משתעשעים בהם משבת לשבת לומר שהקב"ה גואלם לפי שהיו נוחין בשבת. אמר להם פרעה: תכבד העבדה [על האנשים], ואל יהו משתעשעים, ואל יהו נפישין ביום השבת.

עיינו ב:

שמות יז יד, במדבר כא יד

מה עומד בבסיס המחלוקת בין הרמב"ן האבן עזרא ואר החיים?

2. הרמב"ן על שמות יז יד

כתוב זאת זיכרון בספר - אמר רבי אברהם: כי הוא ספר נודע, והוא "ספר מלחמות ה'" ("במדבר כא יד), וכתוב בו המלחמות שעשה השם בעבור יראיו, ויתכן שהיה מימות אברהם. ואין בדבריו אלה רק תואנה. והנכון בעיני, כי "בספר" ירמוז לספר התורה, כענין שכתוב (דברים לא כו): לקוח את ספר התורה הזה, יאמר כתוב זאת בספר תורתך שיזכרו בני ישראל מה שעשה עמלק, כי מחה אמחה את זכרו ונתתי נקמתי בו ביד עמי ישראל. וזו היא המצווה שכתוב לנו במשנה תורה (דברים כה יז): זכור את אשר עשה לך עמלק. ואמר ושים באזני יהושע, לצוותו להזכיר לישראל את כל התלאה אשר באה להם על ידו, כי הוא היודע ועד, וירמוז כי אחרי שיירשו הארץ ימחו אותנו, כי מצווה עליהם תחלה להכרית שבעת הגויים וינחלו הארץ, (זה שנאמר שם) (כה יט): והיה בהניח ה' אלוהיך לך וגו', ואם היה בימי יהושע בן נון כן, היה מזהירם למחות אותנו, אבל נשאר הארץ לרשתה בימיו הרבה מאד (יהושע יג א), ולא הגיע זמנה עד מלך שאול:

3. אור החיים על במדבר פרק כא פסוק יד

ואומרם ואת הנחלים וגו' - פירוש בא לסדר הגבול של מואב שכתוב בספר מלחמות ה', שעתיד ה' לתת לנו, ואמר ואת הנחלים של ארנון גם כן בכלל הניתן לישראל, גם אשד הנחלים אשר נטה וגו':

4. אבן עזרא על במדבר פרק כא פסוק יד

בספר מלחמות ה' - ספר היה בפני עצמו ושם כתוב מלחמות ה' בעבור יראיו ויתכן שהיה מימות אברהם כי ספרים רבים אבדו ואינם נמצאים אצלנו כדברי נתן ועדו ודברי הימים למלכי ישראל ושירות שלמה ומשלו:

את והב בסופה - מלחמות היו בימים הקדמונים במקומות הנזכרים ושם והב איננו לשון הקדש וכן ופסי ושתי ויזתא גם ושני או פירוש ושני הו"ו לחבור וכל זה למה שלא נמצא ו"ו שרש בראש המלה רק מלת ווי העמודים רק תמצא תחת יו"ד כמו ולד ופירוש המתרגם ארמי ידוע: מבחינת 'שלמות התורה האלוקית' - מה יתרונו וחסרונו של כל פירוש? הראב"ע מוכן לקבל שהיה ספר לפני מתן ורה שהתורה האלוקית התבססה עליו, ואפילו צווה ה' לכתוב בו. לעומתו הרמב"ן כולל בתורה ציווים עתידים לכתוב את התורה.

האם התורה ערוכה מספרים קודמים?

5. בראשית פרק כב פסוק יד

וַיִּקְרָא אַבְרָהָם שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא יְדוֹד יִרְאָה אֲשֶׁר יֹאמֵר הַיּוֹם בְּהָר יְדוֹד יִרְאָה:

רש"י שם

היום - הימים העתידין, כמו עד היום הזה שבכל המקרא, שכל הדורות הבאים הקוראים את המקרא הזה אומרים עד היום הזה על היום שעומדים בו. האם פירושו של רש"י הולם את הפשט? בדקו את פירושו באזכורי 'עד היום הזה במקרא': בראשית כו לג, לב לג, דברים ב כב, ג יד, לד ו. מה מניע את רש"י בפירושו?

ספר הברית

6. מכילתא דרבי ישמעאל יתרו - מס' דבחדש יתרו פרשה ג ד"ה ויקח ספר

ויקח ספר הברית ויקרא באזני העם. אבל לא שמענו מהיכן קרא באזניהם.

רבי יוסי בר' יהודה אומר, מתחלת בראשית ועד כאן;

רבי אומר, מצוות שנצטווה אדם הראשון ומצוות שנצטוו בני נח ומצוות שנצטוו במצרים ובמרה ושאר כל המצוות כולן.

ר' ישמעאל אומר, בתחלת הענין מה הוא אומר, +ויקרא כה ב ג+ ושבתה הארץ שבת לה' - שש שנים תזרע שדך וגו', שמטים ויובלות ברכות וקללות; בסוף הענין מה הוא אומר, +שם /ויקרא/ כו מו+ אלה החוקים והמשפטים והתורות. אמרו מקבלין אנו עלינו, כיון שראה שקבלו עליהם נטל הדם וזרק על העם, שנ' +שמות כד ח+ ויקח משה את הדם ויזרק על העם. אמר להם, הרי אתם קשורים ענובים תפוסים, מחר בואו וקבלו עליכם המצות כולן. ר' יוסי בר' יהודה אומר, בו ביום נעשו כל המעשים.

הסבירו את הדעות השונות בברייתא

ר' יוסי ברבי יהודה – הברית היא סיפור היסטוריה לאומית

רבי – הברית היא מצוות מהעבר

ר' ישמעאל - הברית היא תנאים

7. מדרש תנאים לדברים מכילתא ד"ה ב. [איזה]

ב. [איזה] היא הברית שכרת [עמהן] בחורב שהוקם ספר הברית ויקרא באזני העם (שמות כד ז) קרא באזניהם מבראשית עד לעיני (כל) [בני] (יש) [ישראל דברי] ר' יוסה ברבי יהודה

ר' אומר עד אנכי י"י אליך

ר' יודה אומר מצות שנצטו במרה...

- האם הנוסח הנכון הוא 'כלי' או 'בני'? עיינו בשמות כד יז ודברים לד יב.

- מה טיב המחלוקת בין ר' יוסה בר' יהודה לרבי?

השנים חולקים האם עשרת הדברות הן חלק מהברית או שהן חלק מהתנאי שקודם לברית.

השוו את המחלוקת לדעות השונות בנדר של יעקב

8. בראשית פרק כח פסוק כא

וְשֵׁבְתִי בְשָׁלוֹם אֶל בֵּית אָבִי וְהָיָה יְדוֹד לִי לְאֵלֵהֶם:

9. רש"י בשם

והיה ה' לי לאלהים - שיחול שמו עלי מתחלה ועד סוף, שלא ימצא פסול בזרעי, כמו שנאמר

הקתדרה לערכי היהדות ע"ש בלשנר

גשר מפעלים חינוכיים

10 פברואר 2008

(פסוק טו) אשר דברתי לך, והבטחה זו הבטיח לאברהם, שנאמר (שם יז ז) להיות לך לאלהים ולזרעך אחריך:

10. רמב"ן שם

והיה ה' לי לאלהים - איננו תנאי כדברי רש"י, אבל הוא נדר, וענינו אם אשוב אל בית אבי אעבוד השם המיוחד בארץ הנבחרת במקום האבן הזאת שתהיה לי לבית אלהים ושם אוציא את המעשר. ויש בענין סוד ממה שאמרו (כתובות קי ב) כל הדר בחוצה לארץ דומה כמי שאין לו אלוה:

אפשר שזה דומה למחלוקת הנדר של יערב - האם והיה ה' לי לא-לוהים הוא קיום התנאי הוא חלק ממנו. המחלוקת הא האם ההכרה בה' היא חלק מהדרישה או שאחרי ההכרה הברית תובעת מעשים תואמים.

ברור שנוסח כל הוא טעות שהרי לא יתכן שנתנה כל התורה כבר בסיני.

מה בין ספר הברית ללוחות הברית
עיינו שמו כד ז-ח, לא יח, לב טו, לד כז - כח,
לוחות הברית הם הלוחות השניים הראשונים נקראו עדות - יתכן ומדובר בשינוי סמנטי בלבד.
הרשב"ם מסביר שהלחות הם רק סימן.
זה אומר שספר תורה הוא רק סימן לתוכן.

11. רשב"ם שמות פרק כה פסוק טז

את העדות - הלוחות שהם עדות וברית בין הק' לישראל, ולכך נקראו לוחות הברית :

מובא בדעת מקרא שדרכם של כורתי בריתות שיש עותק לכל אחד מהצדדים.
אפשר שלוחות ראשונים נקראו עדות - כי הם נועדו לישראל. ואילו לוחות שניים נכתבו ע"י משה ונועדו לה'.

העמק דבר על שמות פרק כד פסוק ז

(ז) ויקרא באזני העם. ... וגם כאן יש להבין ע"פ עיקר הענין שהרי כבר סיפר משה לעם את כל דברי ה' וגם הם השיבו כל הדברים אשר דבר ה' נעשה. מה זה הוסיף עוד לקרא מספר הברית? ומה העלו עתה לומר כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע? עוד יש להבין דשם כתיב ויען כל העם וכאן כתיב ויאמרו.
אלא הענין הוא מכ"ש לעיל בפ' אתם ראיתם כי שתיים נשמע ממה שהקדים הקב"ה כל המאמר. להמון העם שבינו כי הקב"ה מתנה שיעסקו בתורה ובעבודה ובגמ"ח לא דיבר שהרי בטבעם המה בני אברהם יצחק ויעקב גומלי חסדים. וגם כל האוה"ע על חסד נבנית העולם ומש"ה השיבו כל הדברים אשר דבר ה' נעשה. היינו תורה ועבודה אבל עוד נכלל במאמר הקב"ה תנאי לגדולי ישראל גם לגמ"ח והיינו שיהיו כל מעשיהם לש"ש ולא ע"פ שכל אנושי או טבע.

ובשביל זה לקח משה ספר הברית שהוא נכתב בו מתחלת בראשית עד כאן מעשה האבות והוא הסביר להם ונכנס באזניהם ומש"ה כתיב באזני העם. וע"ז ענו יחידי סגולה נעשה ונשמע נעשה על תורה ועבודה ונשמע על גמ"ח שלא שייך לומר ע"ז נעשה שהרי גם בלי דבר ה' היו עושים אלא נשמע לעשות באופן היותר

גשר מפעלים חינוכיים

הקתדרה לערכי היהדות ע"ש בלשנר

10 פברואר 2008

לעליו כך הקדימו ישראל נעשה לנשמע. והענין הוא דתפוח הזה הוא אתרוג כמש"כ התוס' וגם אתרוג עליו הראשונים קודם לפריו אלא בשביל שמתקיים הפרי משנה לשנה ויש בכל שנה גדולים וקטנים. והקטנים נשארים על שנה הבאה ואז נעשה עלים חדשים באים מתחלה לשמור את הפרי. והנה מעשה הטוב מיקרי פרי כדאי' בעבודת כוכבים דף י"ט אשר פריו יתן בעתו א"ר אם פריו יתן בעתו כו' ופירש"י בל"א שלומד ועושה פרי כלומר מקיים מה שכתוב בתורה. וגמ"ח דומה לעלים שאינם שוה ביוקר אלא משום ששומרים לפרי. ה"נ גמ"ח של ישראל ביוקר משל עובדי כוכבים רק משום שהמה שומרים לתורה ועבודה. וכדאי' בחולין דף צ"א אלמלי עליא לא מתקיימא אתכליא. מיהו בכל ישראל באים העלים האלה בטבע או בשכל אנושי וא"כ המה קודמים לתכלית השמירה לפרי אבל המה הקדימו נעשה ונשמע שיעשו הגמ"ח לש"ש. הרי זה תורה ועבודה קודם לגמ"ח. ומתחלה באו העלים להיות שומר לפרי כתפוח:):

מה משעמעות קריאת ספר הברית קודם מתן תורה? מהי ברית לפי הנצי"ב?

